

Motion till riksdagen 2017/18:4193

av **Daniel Riazat m.fl. (V)**

med anledning av skr. 2017/18:259 En strategi för svensk rymdverksamhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i förslaget till strategi för svensk rymdverksamhet bör förtydliga att Sverige ska verka för att alla nationer efterlever och respekterar rymdfördraget och övriga överenskommelser slutna i FN som rör rymden och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det i skrivelsen betonas att verksamheten vid Esrange ska bedrivas i enlighet med de klimatpolitiska målen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur svensk rymddata används av utomstående nationer och organisationer och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i förslaget till strategi för svensk rymdverksamhet bör uppdra åt Rymdstyrelsen och Vetenskapsrådet att samverka med Skolverket för att sprida information om rymdverksamheten redan i förskolan och tillkännager detta för regeringen.

Svensk rymdverksamhet

Livets villkor förändras med teknik och vetenskap. Det som sker i rymden kan kännas avlägset och sekundärt men i realiteten hade många saker i vår vardag inte fungerat utan rymdteknik. Utan satelliter i rymden hade vi varken haft GPS, mobiltelefoner eller tillförlitliga väderprognoser. Rymdverksamheten påverkar i dag alla människor i deras vardag. Samhället i dag är beroende av vad som sker i den närmsta rymden och utan rymdteknik hade viktiga funktioner i samhället slutat fungera.

Rymdverksamheten är på väg att bli alltmer kommersiell. Trots det så är det motiverat med statliga insatser i de fall då samhället är avnämare, t.ex. för rymdforskningen, för väderdata, för klimatforskning och för miljöövervakning. Det är också motiverat med statliga insatser för att svenska industriföretag ska kunna

konkurrera på en världsmarknad där andra företag utvecklar ny teknologi i militära projekt och har stora skyddade hemmamarknader. Vänsterpartiet välkomnar därför i stora delar regeringens förslag till svensk rymdstrategi. Vi står även bakom Sveriges deltagande i Esa; det är ett bra exempel på ett väl fungerande europeiskt samarbete. Men det finns områden där vi menar att regeringen inte går tillräckligt långt och där det finns behov av skärpningar av skrivningarna.

Värna människors personliga integritet

Rätten till respekt för privatlivet är en mänsklig rättighet och en förutsättning för demokrati. Satelliter möjliggör en enorm tillgång till information men de kan också användas i syfte att kontrollera människor. Övervakningen av vad människor gör på internet, via mobil och telefon, i butiker och på allmänna platser ökar dag för dag. Detsamma gäller privata företags och offentliga myndigheters insamling av personuppgifter och behandling av dessa. Aldrig tidigare har kunskapen om individers ageranden, tycke och smak kunnat kartläggas så noggrant som i dag. Olika myndigheters tillgång till signalspaning på enskilda har ökat genom lagar om tillgång till signalspaning och genom att datatrafik lagras, genom datalagringsdirektivet och FRA-lagen för att nämna några. Vänsterpartiet anser att det är läge att ta ett helhetsgrepp om integritetsskyddet i landet. Därför har vi tidigare motionerat om behovet av att inrätta en ny integritetsskyddsmyndighet.

Ramarna för rymdverksamheten

Redan tidigt i utvecklingen av rymdteknik sågs den ekonomiska potentialen i den nya tekniken. Jakten på vinst gav upphov till kommersialisering, vilket har inneburit ett stort deltagande från den privata sektorn. Det har handlat om allt från att kontrollera nödvändig materialtillverkning till kontroll över satelliter. Det är fortfarande ett tag tills företag kan börja göra vinst på rymdresor och naturtillgångar i rymden men villkoren för hur det ska gå till sätts nu.

Värna internationella samarbeten

I skrivelsen skriver regeringen att Sverige ska arbeta aktivt i internationella organ för att ta fram relevanta styrande dokument och andra överenskommelser som syftar till att rymden hålls tillgänglig för alla och fri från vapen. Detta är en självklarhet även för Vänsterpartiet. Vi menar dock att det även finns behov att vara tydlig med att Sverige står fast vid redan gjorda överenskommelser. Sverige har ratificerat FN:s rymdfördrag, även känt som "Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies". I den slås det fast att rymden ska användas för fredliga syften. Varken kärnvapen eller andra massförstörelsevapen är tillåtna i rymden och stater ska agera fredligt i rymden. Trots det utvecklas det i dagsläget vapen ämnade för rymden. Vi ser med oro hur företag och stater inte respekterar rymdrätten och att vapen i rymden kan komma att bli

verklighet, något som kommer att få förödande konsekvenser. Därför bör regeringen i förslaget till strategi för svensk rymdverksamhet förtydliga att Sverige ska verka för att alla nationer efterlever och respekterar rymdfördraget och övriga överenskommelser gjorda i FN avseende rymden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Esrange

Verksamheten som bedrivs vid Esrange är viktig för svensk forskningsverksamhet i allmänhet och klimatforskningen i synnerhet. Sverige bör och ska vara ett land i framkant när det gäller rymdforskning. Vänsterpartiet har länge uttryckt stöd för den verksamhet som bedrivs vid Esrange. Trots det är vi inte odelat positiva till en utbyggnad av Esrange.

Sveriges urfolk

Samerna är Sveriges enda ursprungsfolk och har som sådant en särställning bland Sveriges fem nationella minoriteter och inte minst i förhållande till majoritetsbefolkningen. Detta förhållande måste då också, naturligtvis, få konsekvenser, både för hur statens representanter förhåller sig till samerna som folk och samernas företrädare samt för vilka åtgärder som vidtas för att säkerställa denna särställning i praktiken. I media har man kunnat läsa att den planerade utbyggnaden av Esrange kommer att ske i samernas renbetesmarker.

ILO:s (International Labour Organization) konvention nr 169 om urfolk och stamfolk innehåller ett antal bestämmelser och åtaganden till skydd för urfolk. Ett grundläggande krav enligt konventionen är att urfolk till fullo ska åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Det måste vidtas åtgärder mot diskriminering samt utformas särskilda insatser som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden. Detta innebär bl.a. att det måste vidtas konkreta åtgärder för att skydda samers land, vatten, kultur och miljö. ILO 169 skapar inga nya markrättigheter men ställer krav på att de markrättigheter som finns ska erkännas och respekteras samt att samernas renskötselrätt respekteras på motsvarande sätt som andra markrättigheter i Sverige. Rättigheternas omfattning måste också klarläggas. De brister som finns i dag gäller den geografiska omfattningen av vinterbete, omfattningen av jakt- och fiskerätt, rätten att upplåta jakt- och fiskerätt och skyddet för renskötselrätten gentemot annan markanvändning. Konventionen ger inte samebyarna vetorätt, däremot rätt till samråd. Redan i dag gäller att samebyarna är sakägare på mark där renskötselrätten gäller.

Det borde vara självklart att Sverige ska ratificera ILO 169 och garantera samer de rättigheter som anges där. Så ser det tyvärr inte ut. Att Sverige inte lyckats ratificera ILO 169 är förstås inte heller bra för konventionens ställning och för möjligheterna att sätta tryck på andra länder i världen att ratificera den.

Det som hindrat en ratificering är framför allt att Sverige inte uppfyller förpliktelserna i konventionens artikel 14 om markrättigheter och att frågor kring samernas rätt till land och vatten inte har lösts. Här står olika starka intressen och olika rättigheter mot varandra. Med beaktande av att rennäringen är en central del av

samernas kulturutövning har FN:s rasdiskrimineringskommitté uttalat sin oro över förmodade begränsningar i den traditionella nyttjanderätten till betesmark för renskötsel. Detta har vi skrivit mer om i vår motion 2017/18:2967 En samlad samepolitik.

Rymdverksamhetens klimatpåverkan

I förslaget till skrivelse står det mycket om svensk rymdverksamhets betydelse för klimatforskningen. Vilket Vänsterpartiet menar bör vara huvudsyftet med svensk rymdverksamhet. Samtidigt nämns väldigt lite om den samlade rymdverksamhetens påverkan på klimatet. Mycket av det raketbränsle som används runt om på jorden är inte bara miljövänligt – det kan också vara giftigt. Därför är det viktigt att en utbyggnad av Esrange sker med klimatets bästa i åtanke. De eventuella utsläpp som sker vid rymdrelaterad forskning som är till samhällets bästa är mer försvarbara än utsläpp och föroreningar från privat kommersiell rymdindustri. Därför bör det i skrivelsen betonas att verksamheten vid Esrange ska bedrivas i enlighet med de klimatpolitiska målen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Fredliga syften

Ledorden för internationell rymdverksamhet har länge varit fred. Genom FN:s rymdfördrag har Sverige förbundit sig att driva rymdverksamhet utifrån fredliga syften för mänsklighetens bästa. Trots det sker i dag många militära insatser med stöd av rymdteknik och rymddata med ursprung i Sverige. Svensk media har rapporterat om hur den infrastruktur som finns vid Esrange varit USA behjälplig i deras drönarkrig. För att garantera att den verksamhet som bedrivs vid Esrange är för fredens bästa bör regeringen utreda hur svensk rymddata används av utomstående nationer och organisationer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En verkligt feministisk rymdpolitik

Det går inte att blunda för att rymdverksamheten precis som mycket annat genom historien har dominerats av män. Det yttersta exemplet är att av drygt 550 rymdresenärer är endast 59 kvinnor. När historierna om rymdframgångarna ska berättas är det historier om män, och de kvinnor som faktiskt varit med glöms bort eller osynliggörs. På senare år har till slut kvinnor som Katherine Johnson, Dorothy Vaughan, Mary Jackson och Margaret Hamilton börjat få det erkännande de förtjänar för sina insatser. Men mycket återstår att göra.

För att komma till rätta med jämställdhetsproblemen inom den svenska rymdverksamheten räcker det inte som regeringen vill med att sprida information om rymdverksamheten. Arbetet måste ske systematiskt på alla plan. För att göra det måste fler kvinnors insatser synliggöras. Vänsterpartiet har vid flera tillfällen lyft de kvalitetsproblem som ofta finns med skolornas läroböcker. När skolans läroböcker har granskats har man funnit att de genomsyras av en manlig norm. Fördomar, stereotypa föreställningar kring vad som är manligt och kvinnligt samt trångsynthet bevaras och

befästs i skolan när dess roll borde vara att bryta desamma. Det kritiska tänkandet och granskandet måste få större tyngd i undervisningen redan tidigt i grundskolan. Skolorna måste därför ta större ansvar när det gäller inköp och inventering av läroböcker. Detta har vi motionerat om i 2017/18:2339 En inkluderande och likvärdig skola och förskola.

Efter en höst av olika metoo-upprop har problemen med jämställdhet inom skolans värld blivit extra tydlig. På hashtaggar som #tystiklassen, #räckupphanden och #ickegodkänt har elever, lärare och annan skolpersonal delat med sig av berättelser om kränkningar i skolan. Bristen på jämställdhet kan också uttrycka sig på andra sätt. Forskare som studerat elevers gymnasieval har även kunnat peka på att svenska elever ofta väljer gymnasieutbildningar som de vet domineras av personer av samma kön som de själva för att de tror att det är där de kommer att trivas bäst. För Vänsterpartiet som ett feministiskt parti är det viktigt att alla elever får möjlighet att leva upp till sin fulla potential, oavsett kön. Därför måste alla elever få möjlighet att göra välinformerade val till gymnasiet. Eleverna behöver få tid och möjlighet att möta kompetenta studievägledare som kan få eleverna att tänka i nya banor. Studie- och yrkesvägledning är ofta sådant som friskolor sparar in på i jakten på vinst. Läsåret 2016/17 gick det nästan dubbelt så många elever på en studie- och yrkesvägledare i friskolornas högstadier i jämförelse med kommunala högstadier. Vinstjakten fungerar så. Det är svårare att spara in på lokaler och lärare, det skulle märkas tydligare. I stället är det runtomkringpersonalen som försvinner till förmån för vinst till skolornas ägare, såsom skolsköterskan, skolbiblioteket och studie- och yrkesvägledningen. Det är en av många anledningar till att Vänsterpartiet driver kravet på vinstbegränsningar i välfärden.

Den rymdforskning som bedrivs i Sverige befinner sig inte i ett vakuum. Den är en del av det svenska forsknings- och högskolesamhället där studenter väljer utbildningsplatser baserat på stereotypa könsrollsmönster. Där professorer är till största delen män och har lättare att avancera på positioner. Delegationen för jämställdhet i högskolan skriver i sin redovisning Jämställdhet i högskolan, ska den nu ordnas en gång för alla? (2014) att bilden av akademien är nedslående. Det är en organisation präglad av normer och värderingar som bekräftar män som överordnade och där olika villkor råder för kvinnors och mäns meritering och karriärutveckling. Även Statskontoret har undersökt hur det ser ut med jämställdhet inom forskningen (Forskningsanslagen ur ett jämställdhetsperspektiv, 2014). I deras rapport framkommer det att inte bara de strategiska forskningsmedlen utan även basanslagen för forskning är ojämnt fördelade. Män tilldelas 61 procent av anslagen men utgör bara 58 procent av forskarna. Den sammanlagda skillnaden motsvarar alltså 3 procentenheter, vilket kan låta marginellt, men det motsvarar i verkligheten drygt 80 miljoner kronor. En stor del av förklaringen till detta är att basanslagen ofta används för att finansiera löner till professorer, där män är klart överrepresenterade. Statskontoret konstaterar även att det i de flesta fall saknas ett medvetet arbete för att förändra situationen. Vänsterpartiet har tidigare motionerat om jämställdhetsproblemen inom svensk forskning i vår motion 2017/18:3597 Fri forskning och trygga anställningar.

För att rymdverksamheten på sikt ska kunna bli jämställd krävs det flera insatser som vi har för avsikt att återkomma till i en motion under den allmänna motionstiden. När det gäller regeringens förslag till insats menar vi att det måste tydliggöras att det krävs tidiga insatser. Där bör regeringen i förslaget till strategi för svensk rymdverksamhet uppdraga åt Rymdstyrelsen och Vetenskapsrådet att samverka med Skolverket för att sprida information om rymdverksamheten redan i förskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Daniel Riazat (V)

Ulla Andersson (V)

Ali Esbati (V)

Momodou Jallow (V)

Rossana Dinamarca (V)

Christina Høj Larsen (V)